

EZGİ, Mehmet Suphi

(1869-1962)

Türk müzikisi âlimi ve bestekârı.

düğü yerler hakkındaki müşahedelerini ihtiva etmektedir. *Vâkı'ât*'in yazma bir nüshası Berlin'de Königlich Bibliothek'te bulunmaktadır (nr. 496). Coğrafi açıdan da büyük değer taşıyan eser Abdüssettâr tarafından Urduca'ya tercüme edilmiş ve aslından önce *Terceme-i Vâkı'ât-ı Ezferî* adıyla yayımlanmıştır (nşr. Muhammed Hüseyin Mahvî Siddîkî, Madras 1937).

Ezferî'nin *Vâkı'ât*'inde ve diğer bazı kaynaklarda zikredilen eserleri de şunlardır: *Lugat-ı Türkî-i Çağatâi* (*Ferheng-i Ezferî*) (Türkçe-Farsça ve Farsça-Türkçe bir sözlük olup müellif bu eserini Leknev'de kaldığı sırada yazmıştır); *Merğübü'l-fu'âd* (Ali Şîr Nevâî'nin Türkçe *Mahbûbül-kulûb*'unun bazı ilâvelerle Farsça secili bir tercümesi olup 1793'te tamamlanmıştır; eksik bir nüshası Pencap Üniversitesi Kütüphanesi'nde bulunmaktadır); *Nisâb-ı Türkî Çağatâi* (şiiplerini ihtiva eden Türkçe bir eserdir); *Tengri Târî* (Emîr Hüsrev'e atfedilen *Hâlik Bârî*'ye yazılmış Türkçe - Hintçe bir nazîredir); *Risâle-i Kabriyye* (*Âlamâtü'l-kazâyâ*) (Hipokrat'ın yaklaşan ölümün işaretleri üzerine yazdığı bir risâle olduğu sanılan bu eseri Arapça'dan Farsça'ya manzum olarak çevirmiştir); *Nüşa-i Sânihât* (1221'de [1806-1807] yazdığı bu eser kendi görüşleriyle üzüntülerini açıkladığı 119 anekdotu ihtiva eder); *Fevâ'idü'l-eftâl* (tıbba dair bir eserdir); *Fevâ'idü'l-mübtedî* (bir gramer kitabıdır); *Mizân-ı Türkî* (Çağatay Türkçesi gramer kitabıdır); *Arûz-zâde* (Bâbü'rün *Arûz Risâlesi* adlı kitabı esas alınarak hazırlanmış Türkçe manzum bir eserdir; eksik bir nüshası Pencap Üniversitesi Kütüphanesi'nde mevcuttur); *Divân-ı Gazeliyyât-ı Urdu*; *Divân-ı Urdu* (Madras Üniversitesi tarafından neşredilmiştir); *Divân-ı Fârsî vü Türkî vü Rîhte* (bk. Ezferî, hâtime; *EI*² [İng.], I, 813; *EI*, III, 257-258).

BİBLİYOGRAFYA :

Ezferî, *Vâkı'ât* (trc. Kamer Hüseyin Mahvî), Madras 1937, hâtime; Muhammed Gavs Han, *Şubh-i Vağan*, Madras 1258, s. 35; a.mlf., *Gülzâr-ı A'zam*, Madras 1272; G. de Tassy, *Histoire de la littérature Hindouie et Hindoustanie*, Paris 1870, I, 265; Rieu, *Catalogue*, III, 1051; Sabahaddin Abdurrahman, *Bezm-i Tîmûriyye*, A'zamgarh 1948, s. 426-427; H. M. Elliot — J. Dowson, *History of India as Told by its Own Historians*, Delhi 1964, VIII, 234; Storey, *Persian Literature*, I/1, s. 642-643, 1322; A. Urûc, *Tezkire-yi Fârsîgû Şu'arâ-yı Urdû*, Lahore 1971, s. 121-122; Hanbâbâ, *Fihrist*, V, 5384; M. Mujeeb, *The Indian Muslims*, New Delhi 1985, s. 503-505; A. S. Bazmee Ansari, "Azferî", *EI*² (İng.), I, 813; a.mlf. — Sehâvat Mirza, "Ezferî", *UDMİ*, II, 870-874; M. Baqir, "Azferî Gûrgâni", *EI*, III, 257-258.

A. S. BAZMEE ANSARI

İstanbul Üsküdar'da doğdu. Babası Telgraf ve Posta Nezâreti muhasebe mümeyyizi İsmâil Zühdü Bey, annesi Emine Hanım'dır. Orta öğreniminden sonra girdiği Askerî Tıbbiye'den 1892'de tabip yüzbaşı olarak mezun oldu ve Bingazi'deki 58. Alay'ın birinci taburuna hekim tayin edildi. Mehmet Suphi asabiye mütehassısı olarak uzun süre burada görev yaptı. Bu arada Osmanlı-İtalyan harbine katıldı ve 1913 yılında İstanbul'a döndü. I. Dünya Savaşı yıllarında miralay rütbesiyle Beykoz Serviburnu Emrâz-ı İntâniyye Hastahanesi başhekimliğinde bulundu. İstiklâl Harbi başladıktan sonra Anadolu'ya geçti ve Ankara Merkez Hastahanesi başhekimliği yanında çeşitli yerlerde hekimlik yaptı. Cumhuriyet'in ilânını müteakip askeriyedeki görevinden emekliye ayrıldıysa da dokuz yıl daha çeşitli yerlerde hükümet ve belediye tabipliği gibi resmî görevlerde bulunduktan sonra istifa etti.

1932 yılında İstanbul Belediye Konservatuarı Tarihî Türk Müzikisi Eserlerini Tasnif ve Tesbit Heyeti üyeliğine tayin edildi. Böylece Ezgi'nin hayatında, Türk müzikisi inceleme ve araştırmaları doğrultusundaki çalışmalarının ağırlık kazandığı yeni bir dönem başlamış oluyordu. Bu heyetteki çalışmaları on beş yıl sürdü. Son yıllarını Beykoz'da münzevi bir şekilde geçirdi. 12 Nisan 1962 tarihinde vefat etti ve Zincirlikuyu Mezarlığı'na defnedildi.

Fransızca yanında Arapça ile Farsça'ya vâkıf ve müzikiden dinî ilimlere kadar uzanan çeşitli alanlarda geniş bir kültüre sahip olan Ezgi asıl şöhretini Türk müzikisi çalışmalarıyla elde etmiştir. Henüz beş yaşında iken mahalle mek-

tebinde okuduğu ilâhilerle dikkati çekti. Aynı zamanda hâneninde ve sâzende olan babasının evinde düzenlediği ve devrin belli başlı müzikînaslarının iştirak ettiği toplantılara önceleri sesiyle katılmaya başladı. İlk müzikî derslerini on iki yaşlarında, keman hocası da yapan Muzika-i Hümâyun Kolağası Tahsin Bey'den alan Ezgi, kısa sürede evlerindeki toplantılara kemani ile iştirak edecek bir seviyeye geldi. Babasının kanun hocası Kanûnî Hacı Ârif Bey'den Batı notası, Rauf Yektâ Bey'den işaretli Hamparsum notası öğrendi. Daha sonra da bunun gizli Hamparsum denilen şeklini çözdü. On yedi yaşında Zekâi Dede'nin talebesi oldu ve ondan üç yıl kadar ders aldı. Zekâi Dede vasıtasıyla tanıştığı Kozyatağı Rifâi Tekkesi şeyhi Halîm Efendi'den önce sinekeman, ardından tanbur dersleri aldı. Halîm Efendi'nin tanbur çalmayı III. Selim'in tanbur hocası İsak'ın talebesi Oskiyam'dan öğrendiği göz önüne alınırsa geleneksel tanbur tavrının böylece Suphi Ezgi'ye intikal ettiği anlaşılır. Hocaları arasında ayrıca, Askerî Tıbbiye'de öğrenci iken derslerine devam ederek birçok fasıl geçtiği Medenî Aziz Efendi ve özellikle seçkin bir dinî müzikî repertuarı elde ettiği Bahariye Mevlevîhânesi şeyhi Hüseyin Fahreddin Dede ile 1911'den sonra Batı müzikisi ve armoni dersleri aldığı Edgar Manas'ın önemli bir yeri vardır.

Suphi Ezgi, meşhur müzikînaslardan aldığı çeşitli dersler sayesinde daha önce yaşamış birçok müzikî üstadının üslûbuna da nüfuz etti ve bunlar ileride katılacağı eser tesbiti çalışmalarının esasını oluşturdu. 1913'te Hüseyin Sadeddin Arel ile birlikte, öncülüğünü Rauf Yektâ Bey'in yaptığı Türk müzikolojisi incelemelerine katıldı. Daha sonra Arel ile Ezgi'nin çalışmalarına iştirak eden Salih Murat Uzdilek'le birlikte "Arel-Ezgi-Uzdilek sistemi"ni ortaya koydu. Türk müzikisinin ses sistemindeki perdelerin mahiyetini tesbit eden bu düzen, uzun yıllar öncesine giden yoğun araştırmalar sonucunda meydana getirilmiştir. Tartışmaları günümüzde de süren Türk müzikisinin ana dizisi konusunda, Suphi Ezgi ile Rauf Yektâ Bey arasındaki karşılıklı mektuplarda (1924) ve yine aynı şekilde *Türk Musikisi Dergisi*'nde Ezgi'nin Muhyiddin Erev ve Ekrem Karadeniz ile olan yazışmalarında (bk. bibl.) ileri sürülen ve tartışılan fikirler müzikî araştırmacılar için incelenmeye değer niteliktedir.

Mehmet
Suphi
Ezgi

Ezgi, İstanbul Belediye Konservatuvarı Tarihî Türk Müsiki Eserlerini Tasnif ve Tesbit Heyeti'nde önce Rauf Yektâ, Ali Rifat Çağatay ve Ahmet Irsoy'la, ilk ikisinin vefatı üzerine (1935) Ahmet Irsoy ve Mesut Cemil'le birlikte, 1943 yılında Irsoy'un vefatından sonra da tek başına çalıştı. Bu çalışmalar, birçok eserin unutulmaktan kurtarılıp yeniden Türk müsiki repertuarına kazandırılması bakımından büyük önem taşımaktadır.

Hamparsum ve Batı notasını iyi bilen Suphi Ezgi, bilhassa eser incelemesi esnasında mukayeseler sonucu ortaya çıkan farklılıkların giderilmesi hususunda gösterdiği titizlik ve gayretiyle tanınmıştır. İyi bir tanburî idi. Aynı zamanda ney üflüyor, keman ve sînekeman da çalıyordu. İcracılığının en önemli yönü ise güzel sesinin yanında kendine mahsus tavır ve üslûbunun hâkim olduğu hânen-delîğidir. Ezgi ayrıca pek çok talebe yetiştirmiştir. Bunlar arasında Kemal Batanay, Ercüment Berker, Fahri Kopuz, Lâika Karabey, Mesut Cemil, Yılmaz Öztuna, Ahmet Çağan, Ârif Sami Tokar tanınmış bazı isimlerdir.

Eserleri. 1. *Nazarî, Amelî Türk Musikisi* (I-V, İstanbul 1933-1953). Türk müsiki kaidelerinin müsbet ilim esaslarına göre araştırılıp tesbit edildiği eser, en eskisinden başlayarak müsikîyle ilgili kaynakların incelenmesi suretiyle kaleme alınmıştır. Kendi bestelerinden yirmi beşinin de yer aldığı eserde ayrıca 650 civarında yazar tarafından derlenen müsikî eserinin notası mevcuttur. Bunlar arasında Ezgi'nin otuz yıllık çalışma sonucu tesbit ettiği, Türk müsikisinin zamanımıza ulaşan en büyük eseri kabul edilen Nâyî Osman Dede'ye ait Mi'râciyye'nin ayrı bir yeri vardır. 2. *Türk Musikisi Klasiklerinden İlahîler* (I-III, İstanbul 1931-1933). Rauf Yektâ, Ahmet Irsoy ve Ali Rifat Çağatay ile müşterek olarak hazırlanan eser "Türk Musikisi Klasiklerinden" ana başlığı altında yayımlanan serinin ilk üç cildi olup I. cildi tevşih, II ve III. ciltleri ilâhî notalarına ayrıl-

mıştır. 3. *Türk Musikisi Klasiklerinden Bektâşi Nefesleri* (IV-V, İstanbul 1933). Rauf Yektâ, Ahmet Irsoy ve Ali Rifat Çağatay ile ortak hazırlanan bu eser adı geçen serinin iki cildini teşkil etmekte ve seksen dokuz nefes notası ile bazı nefes güftekarlarının hayatı hakkında kısa bilgiler ihtiva etmektedir. 4. *Türk Musikisi Klasiklerinden Mevlevî Âyinleri* (VI-XVIII, İstanbul 1934-1939). Ezgi, kırk bir adet âyin-i şerif notasının güfteleriyle birlikte yer aldığı bu eserin ilk dört cildini Rauf Yektâ, Ahmet Irsoy ve Ali Rifat Çağatay ile, diğerlerini ise Ahmet Irsoy ve Mesut Cemil'le beraber hazırlamıştır. "Türk Müsiki Klasiklerinden" serisi içinde yer alan eser on üç faksikülde meydana gelmekte olup günümüzde Mevlevî âyinleri konusunda klasik eser hüviyetini kazanmıştır. 5. *Hâfız Mehmed Zekâi Dede Efendi Külliyyâtı* (I-III, İstanbul 1940-1943). Ahmet Irsoy'la müşterek olarak hazırlanan kitapta Zekâi Dede'nin eserlerinin notaları neşredilmiştir. 6. *Evc Bûselik, Mâhur Bûselik, Muhayyer Bûselik, Nevâ Bûselik, Bûselik, Hisâr Bûselik Fasılları* (İstanbul 1943). Ahmet Irsoy'la birlikte hazırlanmıştır. 7. *Tanbûrî Mustafa Çavuş'un 36 Şarkısı* (İstanbul 1948). Biri haric eserde yer alan bütün şarkıların ara nağmeleri Suphi Ezgi tarafından bestelenmiştir. 8. *Türk Musikisi Klasiklerinden Temcit-Na't-Salat-Durak* (İstanbul 1945). Ezgi tarafından tesbit edilen elli dört parçanın notasını ihtiva eden eserde Arapça metinlerin tercümeleleri de verilmiştir.

Suphi Ezgi'nin hepsi İstanbul Konservatuvarı neşriyatı olan bu eserlerinin dışında, ilk kısmı *Musiki Mecmuası*'nda (sy. 17-19) tefrika edilmiş "Tanbur Metodu" ile yarım kalmış bir "Türk Musikisi Solfej Metodu" mevcuttur. Ayrıca *İstanbul Enstitüsü Dergisi*'nde Türk müsikisi usul geçkilerini konu alan bir makalesi yayımlanmıştır (sy. 2 [İstanbul 1956], s. 37-49). Ezgi Tanbûrî Ali Efendi, Hacı Ârif Bey ve Şevki Bey külliyyatlarını ha-

zırlamaya çalışmışsa da bunları tamamlayamamıştır.

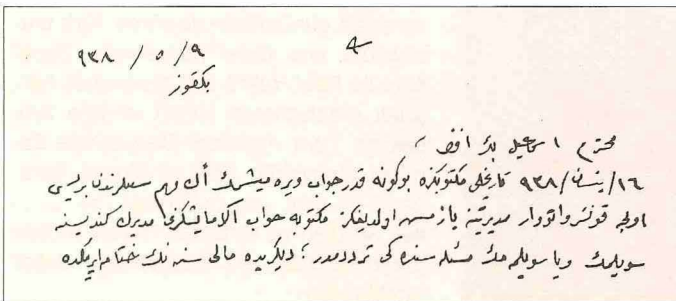
Suphi Ezgi 700'den fazla eser bestelemiş, ancak bunlardan sadece durak, peşrev, saz semâisi, oyun havası, taksim, beste, ağır semâi, yürük semâi, marş ve şarkı formundaki 165'ini neşre lâyük görmüştür. Sözleri Tevfik Fikret'e ait olan Vatan Şarkısı adlı eseri Paris Konservatuvarı profesörlerinden Albert Lavignac tarafından armonize edilmiştir (notası için bk. *Şehbâl*, sy. 64 [1 Temmuz 1328], s. 307). Şarkılarından yirmi sekizini, 1916 yılında Musâhibzâde Celâl'in Lâle Devri Opereti için şair Nedim'in kaside, gazel ve şarkılarından bestelediği eserler teşkil eder. Ayrıca kürdî makamının hüseyinî-âşiran perdesindeki şeddini "aşkefzâ", büseliğin aynı perdedeki şeddini de "ruhnüvâz" adlarıyla müstakil yeni makamlar haline getirmiş ve şeref-i hamîdî makamının adını "şerefnümâ" olarak değiştirmiştir.

BİBLİYOGRAFYA :

Ezgi, *Türk Musikisi*, I, 3-6; a.m.f., "Vatan Şarkısı", *Şehbâl*, sy. 64, İstanbul 1328, s. 307; a.m.f., "Özlü Bir Musiki Hasreti Başlıkları Yazıya Cevap", *TMD*, sy. 29 (1950), s. 4-5; a.m.f., "Bay M. Erev'in Birinci ve İkinci Mektuplarına Cevap", a.y., sy. 32 (1950), s. 4-5, 20; a.m.f., "Bay M. Erev'e İkinci Cevabım", a.y., sy. 33 (1950), s. 4, 20-21; a.m.f., "M. Erev'in Yazısına Üçüncü Cevap", a.y., sy. 34 (1950), s. 4-5, 22-23; a.m.f., "Bay M. Erev'e Cevap", a.y., sy. 35 (1950), s. 4-5, 23; a.m.f., "Bay Muhittin Erev'e Cevap", a.y., sy. 36 (1950), s. 4-5, 21-24; İbnülemin, *Hoş Sadâ*, s. 264-265; Sadun Kemâlî Aksüt, *Beşyüz Yüklük Türk Musikisi Antolojisi*, İstanbul 1967, s. 147-148; Bedî Mensî [Hüseyin Sadettin Arel], "Subhi Ezgi", *Şehbâl*, sy. 5, İstanbul 1325, s. 89; Muhittin Erev, "Özlü Bir Musiki Hasreti", *TMD*, sy. 28 (1950), s. 1, 23-24; a.m.f., "Üstad Dr. Subhi Ezgi'ye", a.y., sy. 30 (1950), s. 9; a.m.f., "Nazarî ve Amelî Türk Musikisi Adlı Eser Üzerine Bazı Mülâhazalar", a.y., sy. 31 (1950), s. 6-7, 20-21; Ekrem Karadeniz, "Sayın Doktor Subhi Ezgi'ye Açık Mektup", a.y., sy. 31 (1950), s. 8-9; İsmail Baha Sürelsan, "Doktor Subhi Ezgi'nin Ardından", *MM*, sy. 171 (1962), s. 75, 94; a.m.f., "Doktor Subhi Ezgi", a.y., s. 75, 94; a.m.f., "Doktor Subhi Ezgi", *Âhenk Gazetesi*, 15 Ağustos 1963, s. 2; a.m.f., "Doktor Subhi Ezgi", *MM*, sy. 206 (1965), s. 37-38; a.m.f., "Doktor Subhi Ezgi'nin Mektupları", *Musiki ve Nota Mecmuası*, sy. 6, İstanbul 1970, s. 4-6; sy. 8 (1970), s. 4-6; sy. 11 (1970), s. 4-6; sy. 13 (1970), s. 4-7; sy. 14 (1970), s. 4-6; sy. 17 (1971), s. 4-6; Bedî N. Şehsuvaroğlu, "Türk Musikisi ve Dr. Subhi Ezgi", *MM*, sy. 171 (1962), s. 71, 76; Hayri Yenigün, "Subhi Ezgi ve Nedim'in Şiirleri", a.y., sy. 206 (1965), s. 39-41; *TA*, XVI, 69; Salahattin Göktepe, *Büyük Müzisyenler Ansiklopedisi*, İzmir 1962, s. 310; *Türkiye 1923-1973 Ansiklopedisi*, İstanbul 1974, II, 623; Ahmet Say, *Müzik Ansiklopedisi*, Ankara 1985; Öztuna, *BTMA*, I, 274-277.

İSMAİL BAHA SÜREL SAN

Suphi Ezgi'nin İsmail Baha Sürelsan'a yazdığı bir mektup (İsmail Baha Sürelsan arşivi)